

приводить к достаточно быстрому и продолжительному успеху при развитии речевой способности, неправильные стратегии обуславливают низкую эффективность затраченных на усвоения языка усилий, препятствующие достижению цели развития речевой способности. Психолингвистическая ориентация при организации учебного процесса обучения русскому языку как иностранному предполагает учет следующих положений: соотношение теоретических сведений и практических навыков; устное опережение на этапе развития речевой способности; обучение языку через речь с ориентацией на речевые умения и лингвистическую компетенцию; освоение системных признаков языка на основе речевых навыков; формирование активного и пассивного словаря. Когда в организации процесса обучения языку используются данные психолингвистики можно наблюдать возникновение новых эффективных методов обучения, повышение эффективности процесса обучения.

Список источников:

1. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. Москва, РГГУ 1999.
2. Леонтьев А.А. Язык, речь, и владения вторым языком. 1969.
3. Норман Б.Ю. Грамматика говорящего. Санкт - Петербург. 1994.
4. Брунер Дж. Психология познания: за пределами непосредственной информации: Пер. с англ. М., 1977.

Відбиття динаміки лексичної норми в сучасних підручниках з української мови для іноземних студентів

Колоколова А. О.

доцент кафедри української та російської мов як іноземних Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна м. Харків, Україна

Наприкінці 1980-х — на початку 1990-х рр. в українській мові розпочалися зміни, пов'язані з процесами, що є характерними для різних слов'янських мов постсоціалістичного періоду, — передусім демократизацією, деідеологізацією, деколонізацією. Названі екстралінгвальні чинники зумовили частковий перегляд нормативних засад української мови — «у бік її національної самобутності (природно, з неминучим при цьому суб'єктивізмом у різних колах мовного соціуму щодо бачення тих чи інших аспектів відзначеного явища)» [14:159]. Ці зміни простежуються на всіх рівнях мовної системи, а найпомітніше — у лексиці.

Найвиразніше динамічні процеси в українській мові відбуваються у відкритому до інновацій дискурсі засобів масової комунікації, хоча вони так чи інакше охоплюють усі сфери функціонування української мови. Сфера викладання мови, порівняно з іншими, є доволі консервативною щодо інновацій, оскільки послідовно впроваджує прескриптивну мовну норму («символічна норма, мовний ідеал, що його пізнають, сприймають і утверджують своєю мовною практикою мовці на певному історичному зрізі функціонування літературної мови»; норма, «засвідчена у словниках, граматиках, культивована у зразках літературної мови, в її функціонально-стильових різновидах» [6:34–35]). Однак з огляду на свою мету — практичне вивчення сучасної мови — вона змушена враховувати згадані тенденції до перегляду мовних норм.

Динаміку лексичних норм української мови на сучасному етапі (передусім на матеріалі ЗМІ) досліджували Б. М. Ажнюк, С. П. Бибик, М. П. Дудик, Л. І. Мацько, О. А. Сербенська, О. А. Стишов, Л. В. Струганець, О. О. Тараненко. На нашу думку, актуальним є питання нормування сучасної української мови у зв'язку з методикою її викладання іноземцям на початковому етапі. На сьогодні ще не здійснено дослідження лексики сучасних підручників з української мови для іноземців з погляду відображення в них тенденцій до зміни мовних норм і взаємодії цих тенденцій з усталеною традицією слововживання.

Матеріалом для дослідження стали сучасні (від 1990-х років) підручники з української мови для іноземних студентів, які лише починають вивчати цю мову (усього — 11 найменувань). Таке обмеження зумовлене необхідністю посиленої уваги до відповідності лексичній нормі підручників для вивчення мови на початковому етапі, оскільки саме тоді закладається мінімальний словниковий запас, що буде розширюватися в подальшому. Не всі підручники з виданих в Україні за часів незалежності були нам доступні, тож дослідження, безперечно, не претендує на повну репрезентативність і вичерпність, проте дозволяє простежити основні тенденції.

Розглядаючи репрезентацію мовної норми в підручниках, варто звернути увагу й на навчальний мінімум з української мови Н. Ф. Зайченко та С. А. Воробйової [11], що мав на меті бути основним взірцем у доборі лексики для укладачів підручників з української мови.

Як зазначалося вище, однією з основних тенденцій у нормуванні сучасної української мови є її очищення від чужорідних елементів з метою посилення самобутності. Виявом цієї тенденції є, зокрема, «прагнення до обмеження наслідків впливу російської мови — як усунення власне русизмів, так і не завжди усвідомлюване відштовхування взагалі від російської мови, у тому числі й від наявних у ній іншомовних слів, від слів, що структурно можуть нагадувати відповідні російські слова, від історично спільних для обох мов одиниць» [14:161]. На їхнє місце пропонуються як питомо українські слова, «реабілітована» лексика (тобто та, що була вилучена з українських словників за радянських часів або вживалася з позначками «застаріле», «діалектне», «рідковживане»; слова, що з тих чи інших причин вважалися «націоналістичними»), так і іншомовні, які відсутні в російській мові.

Автори підручників реалізують цю тенденцію по-різному: так, актуалізоване слово може з'являтися поряд із давніше вживаним (на другому або й на першому місці у глосаріях до підручників), як-от: *мапа, карта* [3]; *цитрина, лимон* [4]; *помаранч, апельсин* [4]; *потяг, поїзд* [4]; *перепрошую, вибачте* [4; 12; 17]; *трубка, слухавка* [4]. У деяких підручниках наведено тільки відмінне від наявного в російській мові слово: *цитрина* [10], *канапка* [17], *мапа* [17], *міліціант* [4], *літера* [17], *абетка* [17], *іспит* [9; 11], тоді як в інших — лише спільний з нею відповідник: *лимон* [12; 17], *бутерброд* [7; 8], *карта* [2; 4; 8; 10; 11; 15; 16], *міліціонер* [12], *буква* [8], *алфавіт* [2; 9; 15; 16], *екзамен* [3].

Зіткнення цих інновацій (умовно кажучи, адже вони в певний період існували в мовній практиці) із традицією слововживання іноді спричиняє випадки суплетивізму: *дзеркало* і (маленьке) *люстерко* [17], *апельсин* і *помаранчевий* (колір) [12].

Цікаво порівняти лексичне наповнення двох підручників — «Вивчаймо українську мову!» М. Джури [5] і «Крок-1» О. Палінської та О. Туркевич [12]. Видані в різних роках у Львові, причому в тому самому виші — Львівській політехніці, ці підручники створені за різними концепціями. Перший враховує живу мовну практику жителів Львова і містить чимало діалектних слів: *лазничка*, *горнятко*, *філіжанка*, *стидатися* та ін. Другий підручник орієнтований на літературну мову, призначений, очевидно, для викладання у вишах різних областей України і якщо й подає територіально обмежені слова, то переважно як дублети до загальноукраїнських: *помаранчевий* і *оранжевий*, *перепрошую* і *вибачте* тощо.

Доцільність введення територіально обмежених одиниць у підручники з української мови як іноземної ще потребує обґрунтування. З одного боку, мета початкового курсу української мови для іноземців — забезпечити успішну комунікацію у відповідному мовному середовищі. З другого — підручник має навчити літературної мови, якою в подальшому буде провадитися навчання на основних курсах університету.

Прикметно, що послідовніше уникання лексем, спільних із російською мовою, уживання слів, пов'язаних із західноукраїнською (галицькою) і західнодіаспорною мовними практиками (іноді як єдиний варіант) спостерігається в підручниках, створених у вишах центральних і східних, а не західноукраїнських міст. Можна провести аналогію зі спостереженням О.О. Тараненка над українською пресою: «Якщо порівняти, наприклад, україномовні варіанти російськомовних газет ... і україномовні оригінальні газети, то можна помітити, що в перших українська мова має вигляд помітно рафінованішої, “більш української”» [14:182]. Слід зауважити, однак, що коли мова йде про ЗМІ, то такий добір мовних засобів може мати й символічний характер — формувати «обличчя» того чи іншого видання, слугувати самопозиціонуванню. Якщо для носіїв української мови вибір між різними традиціями слововживання є питанням смаку, то для іноземця, що лише знайомиться з українською мовою, вибору як такого немає. Уживання одного слова з пари дублетів і невживання іншого в підручнику може мати наслідки для студента під час подальшої комунікації, бути питанням порозуміння.

Попри тенденцію до відштовхування від російської мови у відборі лексики, впливи цієї мови залишаються відчутними. Це виявляється в поодинокому порушенні сильних норм — уживанні русизмів на зразок *блюдо* (замість *страва*), *баня* (замість *лазня*), *вірно* (замість *правильно*). Подекуди помилки у вживанні є не такими очевидними, але більш поширеними (ослаблюють норму, розхитують її). Так, підручники часто подають як абсолютні синоніми (дублети) слова, що не є такими, відрізняючись семантично і стилістично. Найпоширенішим прикладом є паралельне вживання в підручниках пар слів *книга* – *книжка*, *ріка* — *річка* як абсолютних синонімів, а подекуди й нехтування других слів у цих парах на користь перших (за аналогією до російських слів *книга* і *река*, що є нейтральними, на відміну від *книжки* і *речки*, де суфікс *-к-* надає значення демінутивності). Насправді основними для іноземного студента є якраз слова *книжка* (*книга* вживається на позначення грубого фоліанта, вагомої книжки, наприклад Святого Письма [1]) і *річка* (слово *ріка* в

сучасній українській мові має відтінок урочистості [1] або вживається в метафоричному значенні — наприклад, *ріки сліз*). Проте цю норму не дотримано майже в усіх проаналізованих нами підручниках.

Порушення цієї норми тягне за собою інші помилки слововживання. Так, в одному з посібників поставлено завдання утворити прикметники від іменників за допомогою суфікса *-н-* за моделлю: *книга (г / ж) + -н- → ...*. Виходить прикметник *книжний*, хоча автори, найімовірніше, мали на увазі більш уживане (і більш потрібне на початковому етапі вивчення мови) слово *книжковий*, утворюване за іншою моделлю (*книжк(-а) + -ов-*).

Таким чином, тут маємо приклади слабкої норми, тобто нестійкої норми, яка пов'язана з регулярним відхиленням від кодифікованих правил [7:268].

Ще одним прикладом впливу російської мови, наявним майже в усіх проаналізованих підручниках, є дієслово-калька *знаходиться* у контекстах на зразок «*Україна знаходиться в Європі*», «*Їдальня знаходиться на третьому поверсі*». Попри відсутність слова *знаходиться* в такому значенні у сучасних словниках, а також зауваження стилістів [1; 13] про те, що воно є пасивною формою дієслова *знаходити* і що для позначення буттєвості потрібно вживати слова *розташований*, *перебуває*, *міститься*, дієслово-зв'язку *є* (або ж опускати її, що більш властиво українській мові: «*Їдальня на третьому поверсі*»), у підручниках і навчальному мінімумі це слово вживається як єдиний відповідник російського *находиться*.

Таким чином, сучасні підручники з української мови для іноземців відбивають неусталеність лексичних норм сучасної мови, де співіснують тенденція до посилення національної самобутності і наслідки радянської політики наближення української мови до російської. Відштовхування ж від російської мови подекуди набуває форм гіперпуризму, коли автори підручників наводять як основний (а подекуди і єдиний) варіант слово, що практично не вживається в мовному оточенні студентів. Відчутною є потреба в новому лексичному мінімумі, створеному колективом авторитетних фахівців, який враховував би норми і найбільш потужні тенденції у зміні лексичного складу української мови. Такий мінімум дозволив би уніфікувати для всіх підручників найпотрібнішу іноземцям лексику на початковому етапі вивчення української мови.

Список джерел:

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. 5-е вид., перероб. і доп. — К. : Книга, 2010. — 252 с.
2. Бахтіярова Х. Ш., Лукашевич С. С., Майданюк І. З., Сегень М. П., Петухов С. В. Українська мова. Практик. курс для іноземців : Посібник для слухачів підготовчих відділень і факультетів. — Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. — 319 с.
3. Бондаренко В. В. Мова для всіх. Навчальний посібник з української мови для іноземних студентів підготовчого факультету / В. В. Бондаренко, О. О. Резван, Н. С. Моргунова, Л. С. Безкоровайна. — Харків, ХНАДУ, 2012. — 100 с.
4. Вальченко І. В. Ласкаво просимо! : навч. посіб. з української мови для іноземних студентів : у 2-х ч. / І. В. Вальченко, Я. М. Прилуцька ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. — Х. : ХНАМГ, 2011. — Частина 1. — 386 с.
5. Джура М. Вивчаймо українську мову! / М. Джура. — Львів : ЛА «Піраміда», 2007. — 212 с.

6. Єрмоленко С. Я. Літературний стандарт у контексті мовної свідомості українців // Літературна норма і мовна практика : монографія / [Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Коць Т. А. та ін.] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. — Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. — С. 31–41.
7. Єрмоленко С. Я. Сильна і слабка мовна норма // Літературна норма і мовна практика : монографія / [Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Коць Т. А. та ін.] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. — Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. — С. 266–275.
8. Корженко В. Я., Корженко З. П., Горчинська Л. В. Українська мова для студентів-іноземців підготовчого відділення. Розмовно-фонетичний курс. Навчальний посібник. — Вінниця : ВНТУ, 2005. — 238 с.
9. Лисенко Н. О., Кривко Р. М., Світлична Є. І., Цапко Т. П. Українська мова для іноземних студентів. Навч. пос. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 240 с.
10. Макарова Г., Паламар Л., Присяжнюк Н. Розмовляймо українською. Книга 1. Вступний курс. Навчальний посібник. — К. : Фірма «ІНКОС», 2010. — 126 с; Книга 2. Елементарний курс. Навчальний посібник. — К. : Фірма «ІНКОС», 2011. — 222 с.
11. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / Укл. Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. — К. : ІСДО, 1995. — 200 с.
12. Палінська О. Крок-1 (рівень А1–А2). Українська мова як іноземна : книга для студента. — 2-ге вид., випр. і доп. / Олесь Палінська, Оксана Туркевич. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 104 с. : кольор. іл.
13. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. — К. : Вид. центр «Просвіта», 2001. — 204 с.
14. Тараненко О. О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (на загальнослов'янському тлі) / О. О. Тараненко // Мовознавство. — 2008. — № 2–3. — С. 159–189.
15. Українська мова для іноземних студентів : посібник / Винник В. М., Гайда О. М., Драч І. Д. та ін. — Тернопіль : ТДМУ, 2013. — 288 с.
16. Цвірова Т. Д. Ми навчаємось в Україні : навч. посіб. / Т. Д. Цвірова, В. Е. Чернов. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — 206 с.
17. Чистякова А. Б. та ін. Українська мова для іноземців : підручник для іноземних студентів вищих навчальних закладів / Чистякова А. Б., Селіверсова Л. І., Лагута Т. М. — Х. : Видавництво «ІНДУСТРІЯ», 2008. — 384 с.

**Особенности применения формы компьютерного тестового контроля
на занятиях РКИ
Коновальчук Н.А.**

*преподаватель кафедры языковой подготовки
Запорожского государственного медицинского университета
г. Запорожье, Украина*

При переходе обучения к Болонской системе были активизированы формы, способы и инструменты обучения и контроля, бывшие ранее менее распространенными в отечественной лингводидактике. Одной из таких активизировавшихся форм измерения и контроля знаний учащихся стало тестирование. Так же внедрение в учебный процесс компьютерных технологий привело к все большему распространению такой формы контроля, как компьютерное тестирование, которое по сравнению с бумажным, имеет ряд особенностей. Поэтому целью статьи является выявление особенностей компьютерного тестирования, его достоинств и недостатков.